

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาของปัญหา

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน วิถีชีวิตของคนไทยมีความผูกพันกับสุนัขมาตลอด โดยในอดีตนั้นชาวบ้านจะนิยมเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้าน เฝ้าทรัพย์สินในเวลาที่ไม่มีอยู่บ้าน หรือป้องกันภัยจากโจรผู้ร้ายในยามค่ำคืน ทำให้ชาวบ้านนิยมเลี้ยงสุนัขดูเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสุนัขที่เป็นที่นิยมพันธุ์หนึ่งคือสุนัขพันธุ์บางแก้ว โดยพบว่าสุนัขบางแก้วนั้นมีข้อมูลจากตำนานบอกเล่าจากคนเก่าแก่ในย่านบ้านบางแก้ว, บ้านชุมแสงสงคราม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก สามารถสรุปได้ว่าแหล่งกำเนิดสุนัขไทยพันธุ์บางแก้วอยู่ที่วัดบางแก้ว ต.ท่านางงาม อ.บางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยหลวงพ่อกว้าง สุวณฺณโชโต (เมธาภิ) ซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัดบางแก้วรุ่นที่ 3 (ราว พ.ศ. 2405) ในขณะนั้น ได้เลี้ยงสุนัขไว้มากมายไม่ต่ำกว่า 20 ตัว และแต่ละตัวนั้นดูมาก จนเป็นที่ทราบกันดีของชาวบ้านในละแวกนั้นว่า ถ้าใครเข้าไปที่วัดโดยไม่ส่งเสียงเรียกหลวงพ่อกว้าง ก็จะถูกสุนัขบางแก้วไล่กัด เมื่อชาวบ้านทราบกิตติศัพท์สุนัขดุแห่งวัดบางแก้ว ทำให้ชาวบ้านนิยมขอลูกสุนัขไปเลี้ยงเฝ้าบ้าน จนแพร่พันธุ์ไปมากมายตามหมู่บ้านต่างๆ และด้วยความที่เป็นสุนัขที่ดุและหวงแหนทรัพย์สินจนรักภักดีต่อเจ้าของอย่างมาก ประกอบกับมีขนยาวสวยงาม จึงทำให้สุนัขบางแก้วเป็นที่นิยมเลี้ยงกันมาตั้งแต่อดีต

ในขณะที่ปัจจุบันค่านิยมของการเลี้ยงสุนัขได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมเป็นการเลี้ยงเพื่อเป็นเพื่อนแก้เหงา หรือเลี้ยงเพื่อเป็นงานอดิเรก หรือเพื่อวัตถุประสงค์อย่างอื่น เช่น เพื่อการประกวด หรือเพื่อการขาย เป็นต้น ซึ่งในปัจจุบันสุนัขไทยพันธุ์บางแก้วได้รับการพัฒนาสายพันธุ์อย่างต่อเนื่องทำให้มีรูปร่างที่สวยงาม โครงสร้างใหญ่ ขนยาว กว่าในอดีต ประกอบกับสุนัขบางแก้วสามารถฝึกใช้งานมีความสามารถเท่ากับสุนัขพันธุ์ต่างประเทศได้ จึงทำให้เป็นที่นิยมเลี้ยงกันมากขึ้น และได้แพร่หลายออกไปทั่วประเทศ ในปัจจุบันมีผู้นิยมเลี้ยงและเพาะพันธุ์สุนัขบางแก้วขายซึ่งทำรายได้ดีแก่ผู้เลี้ยงเป็นอย่างมาก โดยพบว่าสุนัขบางแก้วที่มีลักษณะดีตรงตามมาตรฐานสายพันธุ์จะมีราคาประมาณ ตัวละ 3,000-5,000 บาท ทำให้มีการเผยแพร่พันธุ์ของสุนัขบางแก้วไปอย่างกว้างขวาง นอกจากนี้ยังมีการจัดประกวดสุนัขบางแก้วเกือบทุกปี โดยสุนัขบางแก้วที่ชนะการประกวดอาจจะมีราคาขายสูงถึง 100,000 บาท ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ไม่ได้มีการซื้อขายสุนัขบางแก้วโดยตรง หากแต่นำสิ่งของไปแลกเปลี่ยนกับลูกสุนัขบางแก้วแทน เช่น ลูกปิ่นหรือ

สิ่งของอื่นๆ ที่ชาวบ้านจำเป็นต้องใช้ หรือถ้าใครมีโอกาสผ่านไปยังบริเวณบ้านบางแก้ว ก็จะมีการนำสุนัขบางแก้ว มาเป็นของฝาก ของกำนัลให้กับเจ้านายของตนเอง

สุนัขบางแก้ว นับได้ว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของจังหวัดพิษณุโลก เป็นสุนัขที่มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของผู้คนในละแวกนี้เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในถิ่นบ้านเกิดของสุนัขบางแก้วเอง คืออำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก แต่จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของแนวคิดในการเลี้ยงสุนัขบางแก้วจากการเลี้ยงเพื่อเป็นสุนัขใช้งาน ฝึบ้าน มาเป็นการเลี้ยงในฐานะสัตว์เลี้ยงแก้เหงา การเลี้ยงเพื่อการค้า ดังที่กล่าวแล้วในเบื้องต้น ลักษณะของการเลี้ยงสุนัขบางแก้วจึงมีความหลากหลายมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวก่อให้เกิดผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนเลี้ยงสุนัขที่มีพฤติกรรมและเป้าหมายการเลี้ยงสุนัขที่แตกต่างกันออกไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงสนใจที่ศึกษาวิถีชีวิตของคนเลี้ยงสุนัขบางแก้ว ที่มีลักษณะการเลี้ยงที่แตกต่างกันเพื่อให้ข้อมูลสารสนเทศที่มีประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว และผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของคนเลี้ยงสุนัขบางแก้ว ซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริม การอนุรักษ์และการหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว เพื่อให้สุนัขบางแก้วได้ดำรงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

คำถามในการวิจัย

- 1.วิถีชีวิตของคนเลี้ยงสุนัขบางแก้ว เป็นอย่างไร
- 2.วิถีชีวิตของคนเลี้ยงสุนัขบางแก้วในแต่ละกรณีศึกษา มีความแตกต่างกันหรือไม่ อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา

- 1.ความเป็นมาในการเลี้ยงสุนัขบางแก้วของคนเลี้ยง
- 2.วิธีการเลี้ยงและความผูกพันที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว
- 3.รายได้และรายจ่ายเนื่องมาจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว
- 4.ผลกระทบจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้วที่มีต่อวิถีชีวิตของคนเลี้ยงและครอบครัว
- 5.เปรียบเทียบวิถีชีวิตของคนเลี้ยงสุนัขบางแก้วในแต่ละกรณีศึกษา ตามประเด็นในข้อ 1

ถึง ข้อ 4

ขอบเขตการวิจัย

1. พื้นที่/บุคคลที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่และบุคคลที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 3 พื้นที่ ประกอบด้วย

1. คอกเพาะเลี้ยงสุนัขบางแก้ว จำนวน 1 คอก คือ คอกกมลชัย ตำบลบางระกำ อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก
2. โรงเรียนที่มีกิจกรรมเพาะเลี้ยงสุนัขบางแก้ว จำนวน 1 โรงเรียน คือ โรงเรียนบ้านวังโป่ง ตำบลกำแพงดิน อำเภอสามง่าม จังหวัดพิจิตร
3. ครอบครัวผู้เลี้ยงสุนัขบางแก้ว จำนวน 1 ครอบครัว คือ ครอบครัวของนายวิเชียร ถิ่นฐาน ตำบลท่านางงาม อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก

2. ระเบียบวิธี และแบบแผนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาค้นคว้าในแนวลึกโดยใช้แบบแผนการศึกษาพหุกรณี(Multi-Case Studies) ซึ่งแยกเป็น 3 กรณี ประกอบด้วย

- 1) กรณีการเลี้ยงสุนัขบางแก้วในคอกเพาะเลี้ยง
- 2) กรณีการเลี้ยงสุนัขบางแก้วในโรงเรียน
- 3) กรณีการเลี้ยงสุนัขบางแก้วในครอบครัว

โดยในการวิจัยครั้งนี้ใช้เทคนิคการสังเกตแบบมีส่วนร่วม(Participant Observation) อย่างไม่สมบุรณ์ การสัมภาษณ์ (Interview) และการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก(In-dept interview) เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูล และตัวผู้วิจัยเองถือว่าเป็นเครื่องมือรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

3. ประเด็นที่ศึกษา

โดยกำหนดประเด็นในการศึกษา ดังนี้

- 3.1 ความเป็นมาในการเลี้ยงสุนัขบางแก้วของคนเลี้ยง
 - 3.1.1 ประวัติส่วนบุคคลของคนเลี้ยง
 - 3.1.2 สภาพทั่วไปและชุมชนโดยรอบของสถานที่เพาะเลี้ยง
 - 3.1.3 จุดเริ่มต้นในการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว
 - 3.1.4 สาเหตุและแรงจูงใจ ในการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว
- 3.2 วิธีการเลี้ยงและความผูกพันที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว
 - 3.2.1 ผู้รับผิดชอบในการเลี้ยงสุนัข
 - 3.2.2 การให้อาหาร

- 3.2.3 การจัดเตรียมที่อยู่อาศัยสำหรับสุนัข
- 3.2.4 การดูแลรักษาสุขภาพของสุนัข
- 3.2.5 ความผูกพันที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสุนัข
- 3.3 รายได้และรายจ่ายเนื่องมาจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว
 - 3.3.1 จำนวนและแหล่งที่มาของรายได้
 - 3.3.2 จำนวนและสิ่งทีก่อให้เกิดรายจ่าย
- 3.4 ผลกระทบจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้วที่มีต่อวิถีชีวิตของคนเลี้ยงและคนรอบข้าง
 - 3.4.1 ผลกระทบทางบวก
 - 3.4.2 ผลกระทบทางลบ

ความสำคัญของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ทำให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่มีประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับการเลี้ยงสุนัขบางแก้วและผลกระทบที่มีต่อวิถีชีวิตของคนเลี้ยงสุนัขบางแก้ว ซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริม การอนุรักษ์และการหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว เพื่อให้สุนัขบางแก้วได้ดำรงอยู่กับสังคมไทยตลอดไป

นิยามศัพท์เฉพาะ

สุนัขบางแก้ว หมายถึง สุนัขไทยพันธุ์หนึ่งที่มีถิ่นกำเนิดดั้งเดิมที่ตำบลบางแก้ว อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก โดยมีลักษณะที่สำคัญคือมีขนาดเท่าสุนัขไทย หรือเล็กกว่าเล็กน้อย ขนปุยยาว สง่างาม ว่องไว แข็งแรง เวลายืนมักเขยิบหน้าและโค้งคอคล้ายม้า หัวกะโหลกใหญ่ ปากยาวแหลม หูเล็กตั้งป้องไปข้างหน้า ลักษณะเด่นของสุนัขบางแก้วคือ ภายในหูจะมีขนปลายปิด รุกค้ำยหมาจิ้งจอก ตาเล็กกลมรี พื้นสีตาเป็นสีเหลืองทองคล้ำ ขณะโกรธจะขึ้นแววสีฟ้าใส จมูกสีดำ พื้นสีเล็กขาวคม หางอาจมีได้สองลักษณะคือ หางเป็นพวงพุ่งไปด้านหลังแล้วโค้งตั้งขึ้น และแบบที่เป็นพวงลาดแทงดินอย่างหางม้า มีเสียงเห่าแหลมเล็กกว่าสุนัขไทย เวลาวิ่งจะซอยเท้าถี่

วิถีชีวิต หมายถึงแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนเลี้ยงสุนัขบางแก้ว และการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ซึ่งสะท้อนผ่านประวัติความเป็นมาในการเลี้ยงสุนัขบางแก้วของคนเลี้ยง วิธีการเลี้ยงและความผูกพันที่เกิดขึ้นจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว เศรษฐฐานะของคนเลี้ยงซึ่งประเมินจากรายได้และรายจ่ายอันเนื่องมาจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว ตลอดจนผลกระทบจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้วที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคนเลี้ยงและคนรอบข้าง ซึ่งมีความแตกต่างกันตามสถานภาพส่วนตัวในแต่ละกรณีศึกษา

คนเลี้ยง หมายถึงบุคคลที่มีสถานภาพเป็น 1)เจ้าของสุนัขบางแก้ว 2)ผู้เลี้ยงสุนัขบางแก้ว และ 3)เจ้าของโครงการเลี้ยงสุนัขบางแก้วในโรงเรียน ซึ่งคนเลี้ยงอาจจะมีสถานภาพใดสถานภาพหนึ่งเพียงสถานภาพเดียว และ/หรือมีสถานภาพที่มากกว่าหนึ่งสถานภาพในขณะเดียวกันก็ได้ เช่น มีสถานภาพเป็นเจ้าของสุนัขบางแก้วและมีสถานภาพเป็นผู้เลี้ยงสุนัขบางแก้วในขณะเดียวกัน เป็นต้น

เจ้าของสุนัข หมายถึงบุคคลที่เป็นผู้ครอบครองสุนัขบางแก้ว มีสิทธิและหน้าที่ความรับผิดชอบเกี่ยวกับสุนัขบางแก้วในทุกเรื่อง

ผู้เลี้ยงสุนัข หมายถึงบุคคลที่เป็นผู้ปฏิบัติกิจกรรมต่างๆที่เกี่ยวข้องกับสุนัขบางแก้ว ได้แก่ การให้อาหาร การจัดที่อยู่อาศัยให้สุนัข การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพทั่วไปและการป้องกันโรค ตลอดจนการฝึกสุนัขบางแก้ว(ถ้ามี) และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่เจ้าของสุนัขมอบหมาย

เจ้าของโครงการ หมายถึงบุคคลที่เป็นผู้ริเริ่ม และ/หรือมีหน้าที่โดยตรงในการรับผิดชอบดำเนินการโครงการเลี้ยงสุนัขบางแก้วในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา

จุดเริ่มต้นการเลี้ยง หมายถึงจุดเวลาที่คนเลี้ยงสุนัขบางแก้วได้เป็นเจ้าของสุนัขบางแก้วครั้งแรก หรือได้ปฏิบัติกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับสุนัขบางแก้ว ได้แก่ การให้อาหาร การจัดที่อยู่อาศัยให้สุนัข การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพทั่วไปและการป้องกันโรค ตลอดจนการฝึกสุนัขบางแก้ว(ถ้ามี) และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

แรงจูงใจในการเลี้ยง หมายถึงปัจจัยที่เป็นมูลเหตุให้เริ่มต้นการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว เช่น การชื่นชอบในลักษณะของสุนัขบางแก้ว ความนิยมในกลุ่มของคนที่ยังรักกันในการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว การมองเห็นประโยชน์ในการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว เป็นต้น

การเลี้ยงสุนัข หมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้สุนัขบางแก้วมีสุขภาพแข็งแรง มีอายุยืนยาว และดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุขตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ หลายประการเช่นการให้อาหาร การจัดที่อยู่อาศัยให้สุนัข การออกกำลังกาย การดูแลสุขภาพทั่วไปและการป้องกันโรค ตลอดจนการฝึกสุนัขบางแก้ว(ถ้ามี) และอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

การให้อาหาร หมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมในการจัดเตรียม และให้อาหารแก่สุนัขบางแก้ว ตามเวลาที่กำหนด(เป็นไปตามความเหมาะสมในแต่ละกรณีศึกษา)ในแต่ละวัน

การจัดที่อยู่อาศัย หมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมในการจัดสถานที่ จัดเตรียม/จัดหา อุปกรณ์เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยของสุนัขบางแก้ว เช่น กรง/บ้านสุนัข ฝักปุ๋ยมอน กล่องหรือลังกระดาษ มุ้ง หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

การดูแลสุขภาพ หมายถึงการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพโดยทั่วไปของสุนัขบางแก้ว ให้มีสุขภาพอนามัยที่ดี อาทิ การอาบน้ำ การแปรงขน การดูแลเล็บ การทำความสะอาดฟัน การกำจัดเห็บ หมัดสุนัข เป็นต้น และการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ เพื่อป้องกันและรักษาโรคของสุนัขบางแก้ว ได้แก่ การฉีดวัคซีนป้องกันโรค การถ่ายพยาธิ หรือการพาสุนัขไปพบสัตวแพทย์เพื่อรักษา เมื่อสุนัขป่วย หรือมีอาการผิดปกติทางร่างกาย รวมถึงการปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสอนและให้สุนัขบางแก้วได้เรียนรู้ในปฏิบัติตามคำสั่งของเจ้าของ เช่นการฝึกให้นั่ง ให้ยืนนิ่งๆ ให้หมอบ ฝึกให้รู้จักถ่ายปัสสาวะ อุจจาระที่สถานที่ที่เตรียมให้ การปฏิบัติเมื่อพบคนแปลกหน้า ตลอดจนการปฏิบัติ ตามคำสั่งหรือเงื่อนไขอื่นๆที่กำหนด

ความผูกพัน หมายถึงความรู้สึกของคนเลี้ยงที่มีต่อสุนัขบางแก้ว อันเกิดจากความรัก ความเอ็นดู ซึ่งสังเกตได้จากพฤติกรรมที่แสดงออก หรือปฏิบัติต่อสุนัขบางแก้ว เช่น การสัมผัสอย่างอ่อนโยน การพูดคุยกับสุนัข การกอด การอุ้ม การพาสุนัขไปตามสถานที่ต่างๆ ด้วย การซื้อสิ่งของอุปกรณ์สำหรับสุนัขมาฝาก ตลอดจนการนึกถึงและห่วงใยสุนัขบางแก้วที่ตนเองเลี้ยงไว้

รายได้ หมายถึงจำนวนเงิน หรือค่าตอบแทนอื่นใดก็ตาม ทั้งที่เป็นไปในรูปของตัวเงินและสิ่งของซึ่งสามารถประเมินกลับมาเป็นมูลค่าได้ ที่ได้มาจากการซื้อ-ขาย/แลกเปลี่ยนสุนัขบางแก้ว

รายจ่าย หมายถึงจำนวนเงินหรือทรัพยากรอื่นๆที่ใช้ไปในการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว เช่น ค่าอาหาร ค่าจัดหาที่อยู่อาศัย ค่าอุปกรณ์ต่างๆที่ใช้สำหรับสุนัข ค่ารักษาสุขภาพ ค่ายา/วัคซีนเพื่อรักษาและป้องกันโรค ตลอดจนค่าจ้างต่างๆที่ใช้ไปในการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว เป็นต้น

ผลทางบวก หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในด้านดีอันเนื่องมาจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว ทั้งในลักษณะที่เป็นผลทางรูปธรรมและทางนามธรรม โดยในส่วนตัวที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ รายได้ ค่าตอบแทน การมีสมาชิกกลุ่มเพื่อนฝูงที่รักและเลี้ยงสุนัขบางแก้วเพิ่มมากขึ้น และในส่วนตัวเป็นนามธรรม เช่น ความรู้สึกเพลิดเพลิน คลายเครียด ไม่เจ็บเหงา ช่วยเตือนภัย สมาชิกในครอบครัว มีจิตใจอ่อนโยน เมตตาสัตว์ เป็นต้น

ผลทางลบ หมายถึงสิ่งที่เกิดขึ้นในด้านที่ไม่ดี อันเนื่องมาจากการเลี้ยงสุนัขบางแก้ว ทั้งในลักษณะที่เป็นผลทางรูปธรรมและทางนามธรรม โดยในส่วนตัวที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ การทำให้ทรัพย์สินเสียหาย ใช้งานไม่ได้ การกัดคนหรือสัตว์อื่น และในส่วนตัวเป็นนามธรรมเช่น ความรำคาญจากเสียงเห่าของสุนัข ความเบื่อน่ายต่อการที่ต้องดูแลเอาใจใส่สุนัข เป็นต้น

คนรอบข้าง หมายถึงบุคคลที่มีการปลูกบ้านเรือนหรือที่อยู่อาศัยที่มีอาณาบริเวณติดกับบ้านหรือสถานที่เลี้ยงสุนัขบางแก้วของคนเลี้ยงในแต่ละกรณีศึกษา ซึ่งสุนัขบางแก้วสามารถส่งผลกระทบต่อบุคคลเหล่านั้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

การศึกษาพหุกรณี หมายถึง แบบแผนการวิจัยของวิธีวิจัยเชิงคุณภาพทางการศึกษา โดยการศึกษาวิจัยกรณีตั้งแต่สองกรณีขึ้นไป แล้วทำการเปรียบเทียบระหว่างรายกรณีว่ามีความแตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไร ตามประเด็นที่กำหนด